

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ РИНКІВ В УКРАЇНІ

INNOVATIVE APPROACHES TO THE AGRARIAN MARKETS FUNCTIONING IN UKRAINE

У статті розглянуто особливості функціонування аграрних ринків в Україні. Обґрунтовано необхідність державного регулювання діяльності аграрних ринків у напрямі раціонального використання ресурсів та комплексного розвитку аграрного сектора. Аргументовано, що для забезпечення безперервної роботи аграрних ринків слід удосконалити їх інфраструктуру. Зроблено акцент на інформаційній діяльності, яка має важливе значення у посиленні виробничо-збутової діяльності товаровиробників на аграрних ринках. Подано пропозиції щодо розвитку аграрних ринків на інноваційній основі, які передбачають застосування нових технологій у виробничому процесі.

Ключові слова: аграрні ринки, державне регулювання, інфраструктура, інновації, інформація.

В статье рассмотрены особенности функционирования аграрных рынков в Украине. Обоснована необходимость государственного регулирования деятельности аграрных рынков в направлении рационального использования ресурсов и комплексного развития аграрного сектора. Аргументировано, что для обеспечения непрерывной работы аграрных рынков следует совершенствовать их инфраструктуру. Сделан акцент на информационной деятельности, которая имеет важное значение в усилении производственно-сбытовой деятельности товаропроизводителей на аграрных рынках. Представлены предложения по развитию аграрных рынков на инновационной основе, которые предусматривают применение новых технологий в производственном процессе.

шественствовать их инфраструктуру. Сделан акцент на информационной деятельности, которая имеет важное значение в усилении производственно-сбытовой деятельности товаропроизводителей на аграрных рынках. Представлены предложения по развитию аграрных рынков на инновационной основе, которые предусматривают применение новых технологий в производственном процессе.

Ключевые слова: аграрные рынки, государственное регулирование, инфраструктура, инновации, информация.

*The article deals with the peculiarities of agrarian markets in Ukraine. The necessity of state regulation of agrarian markets toward sustainable use of resources and integrated development of the agricultural sector is shown. Argued that to ensure the continuous operation of agrarian markets must improve their infrastructure. Made focus on information activities is essential to strengthen production and sales activities on agricultural commodity markets. Suggestions for the development of agrarian markets in an innovative manner, involving the application of new technologies in the production process are done. **Key words:** agrarian markets, state regulation, infrastructure, innovation, information.*

УДК 39.13:338.43(477.83)

Смолінський В.Б.

к.е.н., доцент кафедри інформаційних технологій
Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Ефективне функціонування аграрних ринків має сприяти швидкому надходженню продукції від виробника до споживача з найменшими торговими націнками. Вдосконалення функціонування цього ринку повинно забезпечити відповідність рівня споживання науково обґрунтованим нормам, формування ефективної ринкової інфраструктури, наближення виробництва сировини до її переробки, виробництво у найсприятливіших за природно-географічними та соціально-економічними умовами районах. Оскільки в українських реаліях ще існує немало проблем, пов'язаних із належним рівнем виробництва, зберігання та переробки аграрної продукції і функціонуванням аграрних ринків, то потрібно акумулювати зусилля на впровадженні інноваційних підходів до активізації діяльності аграрних товаровиробників у ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розвиток наукових засад функціонування аграрних ринків вагомих внесок зробили такі вчені: В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, В.І. Бойко, С.В. Васильчак, М.Я. Дем'яненко, Т.Г. Дудар, В.Н. Зимовець, М.М. Ільчук, В.В. Липчук, І.І. Лукінов, М.Я. Месель-Веселяк, О.М. Могильний, Т.Л. Мостенська, П.Т. Саблук, Г.В. Черевко, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та ін.

Проте, проблема і досі потребує глибшого та всебічнішого дослідження, оскільки функціону-

вання аграрних ринків у постреформний період має свої особливості. Залишаються актуальними і потребують вирішення окремі проблеми, пов'язані з регіональними особливостями функціонування аграрних ринків, специфікою державного регулювання, впровадженням інновацій у виробничий процес тощо. Необхідність покращання фінансово-економічного стану аграрної галузі, створення умов для збільшення обсягів виробництва аграрної продукції, її здешевлення і підвищення рівня споживання аграрних товарів населенням зумовили тематику дослідження представленої статті.

Постановка завдання. Метою дослідження є огляд особливостей аграрних ринків, їх державного регулювання та інфраструктурного забезпечення і пошук шляхів покращення їх функціонування на інноваційній основі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрні ринки мають свої специфічні особливості, пов'язані з властивостями аграрної сировини – малотранспортабельністю й непридатністю до тривалого зберігання. Тому наявність оптимальних форм збуту аграрної сировини, вигідних і продавцеві, і покупцю відіграють неабияку роль у функціонуванні цих ринків.

Система збуту аграрної продукції в Україні охоплює наступні форми:

- гуртові поставки сировини від товаровиробників безпосередньо на переробні підприємства;
- гуртова реалізація виробленої продукції переробними підприємствами посередницьким дрібногуртовим структурам;
- роздрібний продаж готової продукції споживачам через мережу фірмової торгівлі на ринку;
- реалізація продукції товаровиробниками торговельним підприємствам за наперед укладеними угодами;
- використання продукції для власних потреб, громадського харчування, реалізація її працівникам господарства;
- бартерні операції;
- реалізація споживчій кооперації.

Проте, слід зауважити, що саме через відсутність ефективного зв'язку між товаровиробником і споживачем відбувається зростання цін на продукцію та зменшення обсягів її виробництва. Це вимагає існування стабільної системи збуту для виробників упродовж усього року, гарантованого надходження сировини на підприємства промисловості і безперервного забезпечення населення продуктами переробки.

З метою збільшення обсягів експорту аграрної продукції та виходу на міжнародні ринки потрібне як державне регулювання в напрямі правової, митної, податкової, фінансово-кредитної політики, так і вживання заходів щодо підвищення якості вітчизняної продукції, пошуку нових каналів просування товарів, проведення ефективної рекламної кампанії тощо.

Сучасні продовольчі ринки не можуть ефективно функціонувати без активного втручання з боку держави. Під державним регулюванням розуміють систему економічних, фінансових, юридично-правових, організаційних та соціальних заходів, вживаних державою з метою забезпечення ефективного і стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва й повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятними ринковими цінами

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить, що в міру формування ринку поряд із саморегулюванням економіки зберігається необхідність цілеспрямованого впливу держави на розвиток економіки [1; 2, с. 134-135; 3; 4; 5, с. 69; 6, с. 41]. Особливо потребують державного регулювання ринки аграрної продукції, оскільки від стану аграрного виробництва залежить продовольча безпека країни.

Щодо захисту вітчизняного товаровиробника та зовнішнього ринку, то потрібні заходи запобігання збільшенню імпорту аграрної продукції, тобто регулювання державними органами влади України «критичного імпорту» або мінімального рівня імпорту.

Таким чином, основні завдання, які потрібно виконати для вдосконалення функціонування

аграрних ринків, можна звести до двох ключових напрямів: по-перше, раціональне розміщення й розвиток виробництва аграрної продукції з метою максимального завантаження виробничих потужностей аграрної промисловості та ефективного використання природного й економічного потенціалів; по-друге, це комплексний та всебічний розвиток аграрного комплексу, враховуючи всі складові маркетингового ланцюжка «виробник-споживач».

Ситуація на аграрних ринках, як правило, нестабільна, що спричиняється коливанням не лише в економічних, а й в природно-кліматичних умовах, тому держава змушена стати безпосереднім агентом продовольчого ринку. Також держава повинна дбати про відповідний рівень доходів аграрних товаровиробників з тим, щоб підтримувати в аграрній галузі певний рівень ділової активності.

На думку Г. Черевка, роль держави на етапі формування ринкових відносин у суспільстві якісно різняться від її ролі в умовах функціонування вже сформованої, добре врегульованої економіки ринкового типу [7, с. 22]. Тому слід одразу підкреслити, що Україні не варто копіювати механізми державного регулювання аграрних ринків у розвинених країнах, тому що вони функціонують в умовах надвиробництва. Удосконалення системи державного регулювання аграрних ринків у державі повинно здійснюватися за допомогою системи правових норм та адміністративно-розпорядчих регуляторів, організаційних та економічних механізмів, заходів соціального спрямування та механізмів зовнішньоекономічної політики.

Основою функціонування будь-якого ринку є його розвинена, потужна інфраструктура. Через те формування цивілізованих ринкових відносин у аграрному комплексі вимагає налагодження відповідної ринкової інфраструктури. Основним її призначенням повинно бути створення повноцінного сучасного конкурентного середовища та забезпечення ринкової рівноваги. У зв'язку з цим у ринковій економіці інфраструктура ринку, яка повинна забезпечувати збут аграрної продукції, тісно пов'язана з його кон'юнктурою, тобто постійно відбувається процес її пристосування до коливань попиту і пропозиції, що забезпечує належне функціонування ринку. Для забезпечення безперервної роботи аграрної галузі слід удосконалювати інфраструктуру ринку у напрямі функціонування таких гуртових структур, як агроторгові доми, суб'єкти кредитної кооперації тощо.

Найбільше наближеним до товаровиробника вважається такий організаційно оформлений елемент ринкової інфраструктури, як агроторговий дім. На цьому підприємстві гуртової торгівлі повинні здійснюватися операції купівлі-продажу як від імені товаровиробника, так і за власний рахунок; реалізується імпортна продукція, матеріально-

технічні засоби тощо. Діяльність торгових домів передбачає маркетинговий аналіз стану ринкової ситуації, рекламу, активний пошук контрагентів, пошук вигідного збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку, підготовку проектів контрактів, проведення консультацій клієнтів.

Обираючи елементи ринкової інфраструктури, також слід надавати перевагу створенню кооперативних структур для організації заготівлі, доставки, переробки та збуту аграрної продукції. Це дозволить об'єднати зусилля та кошти виробників і переробників з метою одержання кращих виробничих результатів й зменшення затрат, забезпечить здорову конкуренцію, прискорить та спростить рух товаропотоків, відносини між товаровиробниками і споживачами.

Також до елементів інфраструктурного обслуговування аграрних ринків слід віднести товариства аналітично-інформаційного характеру, які повинні проводити: аналіз кон'юнктури регіональних ринків й пошук шляхів виходу місцевих товаровиробників на міжрегіональні, національний та світовий ринки; аналіз апробації нового устаткування та обладнання для виробництва аграрної продукції, впровадження нових технологій у виробничий процес з урахуванням регіональних особливостей; розробку рекомендацій для товаровиробників щодо удосконалення системи збуту їх продукції на внутрішній та зовнішній ринки; оцінку зміни ринкової кон'юнктури з точки зору маркетингової системи збуту аграрної продукції; визначення меж беззбитковості виробництва аграрної продукції; забезпечення збору і систематизації економічної інформації щодо ситуації на ринку у певний період часу та надання на платній основі аналітичної інформації ринковим формуванням.

Разом з аналітично-інформаційними агенціями для нормального функціонування аграрних ринків необхідний розвиток мережі консультаційних служб у регіоні, які повинні забезпечувати: надання суб'єктам ринку консультацій з питань менеджменту, маркетингу, освоєння ефективних методик підвищення механізму прибутковості їх діяльності, застосування сучасних технологій виробництва та переробки аграрної продукції;

- моделювання оптимальних параметрів процесу виробництва з урахуванням екологічних чинників;

- проведення юридичних консультацій у частині захисту інтересів виробників аграрної продукції та страхування комерційного ризику;

- роз'яснення законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів щодо сфери аграрного бізнесу.

Поряд з удосконаленням гуртової інфраструктури слід розвивати мережу роздрібною торгівлі, яка представлена магазинами роздрібною торгівлі та споживчої кооперації, закладами громадського

харчування (ресторани, кафе), міськими ринками, фірмовими магазинами сільськогосподарських і переробних підприємств. На даному етапі формування продовольчого ринку особливу увагу слід приділити фірмовій торгівлі сільськогосподарських підприємств, яка є можливою як на основі власної переробки, так і переробки сировини на давальницьких засадах на великих переробних підприємствах. Для цього доцільно було б на пільгових умовах надавати торговельні площі для створення фірмових магазинів (зокрема, біля автозаправок, кемпінгів).

Такі власні фірмові магазини створюються залежно від фінансових можливостей товаровиробників для реалізації продукції. Ця форма торгівлі дозволяє товаровиробникам уникнути витрат на сплату посередницьких послуг, збільшити кількість місць для свого колективу, а основне – регулярно отримувати інформацію про попит на продукцію власного виробництва, її допустиму ціну, обсяги виробництва і продажу. Проте, слід зауважити, що самостійна реалізація продукції через фірмові магазини, на роздрібних ринках у сучасних умовах не приносить того ефекту, який був раніше. Це пояснюється тим, що споживачі прагнуть мати широкий асортимент аграрної продукції різних виробників, тобто хочуть мати вибір, а цього фірмові магазини надати не можуть. Тому у фірмових магазинах торгують не лише аграрною продукцією, а й іншими продовольчими товарами.

У зв'язку з цим маркетингова політика інтенсивного розподілу аграрної продукції повинна передбачати виділення торгових підприємств, орієнтованих на різні споживчі сегменти. Ними можуть бути: супермаркети, орієнтовані на споживачів з високим рівнем доходу; супермаркети, які орієнтовані на споживачів із середнім і нижче середнього рівнем доходу; невеликі продовольчі магазини та гастрономи, орієнтовані на постійних споживачів, що проживають або працюють поряд з місцем розташування цієї торгової точки.

На території України, на відміну від багатьох зарубіжних країн, поширена досить проста з позицій організаційно-технічного рівня форма торгівлі сільськогосподарською продукцією на продовольчих ринках населених пунктів. Продавцями тут переважно виступають безпосередні виробники продукції, пропонуючи масовому покупцеві широкий її асортимент. Тут попит і пропозиція регулюють ціноутворення.

Кількість міських ринків за останні роки зросла майже на 35%, однак, забезпеченість окремих регіонів ринками, їх чисельність і виробнича потужність дуже нерівномірні, що не може не позначитися негативно на вирішенні проблеми формування товарних ресурсів аграрної галузі. Рівень забезпечення торговими місцями має стихійний характер, що не сприяє формуванню рин-

кових ресурсів аграрної галузі і не забезпечує організованого товаропросування від виробника до споживача, призводить до відсутності контролю за якістю реалізованої продукції. Отже, відсутність належних умов для реалізації продукції підриває розвиток аграрної галузі й сприяє захопленню ринків імпортною продукцією.

Важливе значення у посиленні виробничо-збутової діяльності товаровиробників має інформаційна діяльність, яку не можна уявити без реклами як форми ефективного зв'язку зі споживачем. Тому для збільшення обсягів продажу аграрної продукції необхідно залучати інтереси покупців на свою користь. У зв'язку з цим переробним підприємствам доцільно використовувати увесь спектр рекламного впливу. Якщо підприємство не буде займатися рекламою своєї продукції, то воно матиме лише випадкових покупців. І в цьому разі для збільшення обсягу продажу потрібно буде знижувати ціни на продукцію, а це негативно впливає на ставлення споживачів до продукції, тобто формується думка, що продукт має низьку якість.

З метою пропаганди аграрної продукції товаровиробників, сприянню її просування на внутрішньому й зовнішніх ринках переробним підприємствам доцільно брати участь в регіональних, зональних, загальнодержавних і міжнародних ярмарках, виставках.

У рекламних цілях можна публікувати на пакетах історичні екскурси, пов'язані з цим продуктом, або рецептуру страв національної кухні, в яких використовується цей продукт. Виробник повинен всіма засобами формувати у споживача образ своєї торгової марки, як такої, що випускає натуральну та якісну продукцію. Також у рекламній практиці достатньо високу віддачу дає поштова реклама, яка особливо ефективна у поєднанні з дегустацією продукції в найближчих магазинах району та з наявністю рекламованих продуктів у цих магазинах.

Протягом найближчого часу можна очікувати розширення впливу Інтернету в рекламних цілях. Зокрема, все більше відкривається інтернет-магазинів, великі заводи мають свої інтернет-сторінки. Стратегія підприємства в завоюванні певної ніші ринку повинна ґрунтуватися на розробленні середньо- та довгострокових рекламних цілей і рекламного бюджету за кожним видом реклами. Для ефективності рекламних заходів і зростання обсягів продажу доцільно дотримуватися регіонального принципу завоювання ринку.

Для обґрунтування параметрів ефективного функціонування аграрних ринків необхідно звернути увагу на інноваційний чинник діяльності аграрного комплексу. Слід зауважити, що технології виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах розроблені давно, але їх необхідно адаптувати до сьогоденних умов і сучасних наукових поглядів на закономірності розвитку галузі.

Отже, чинник розвитку нових технологій виробництва аграрної продукції має забезпечувати:

- розширення асортименту продукції завдяки використанню досягнень сучасної біотехнології (застосування біологічно активних культур; кормів, які поліпшують здоров'я тварин; виробництво продукції, що містить фармацевтичні компоненти тощо);

- удосконалення наявної техніки і методів контролю якості продуктів відповідно до світових стандартів.

Заготівля аграрної продукції має важливе значення для функціонування ринків. З метою ефективною діяльності переробних підприємств у сфері заготівлі сировини вважаємо за доцільне вжити наступні заходи:

- упорядкувати малі заготівельні організації і створити укрупненіші на базі тих переробних підприємств, які мають для цього всі умови;
- розширити ринок збуту продукції місцевих виробників аграрної сировини;
- створити гуртово-закупівельні підприємства для закупівлі сировини у кожному регіоні;
- оснастити заготівельні організації устаткуванням для зберігання сировини, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрної продукції;
- створити гуртові склади для зберігання аграрної продукції, що сприятиме швидкому обертанню грошей.

Одним із шляхів реалізації продукції аграрної галузі є вихід на міжнародні ринки, що сприятиме вдосконаленню функціонування аграрних ринків. Розвиток зовнішньоекономічних відносин є могутнім прискорювачем економічного і науково-технічного прогресу.

Висновки з проведеного дослідження. У підсумку слід сказати, що, оскільки ринкова економіка в нас у країні ще є недосконалою, то у таких умовах роль держави у формуванні ринкових відносин у аграрній сфері повинна бути домінуючою. Загалом, Україна може повністю забезпечити внутрішній ринок аграрною продукцією і за проведеної державної політики стати світовим експортером багатьох видів аграрних продуктів. Проте, вважаємо, що державна підтримка аграрної галузі в Україні є обов'язковою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Вітковський М.П. Посилення ролі держави при переході до ринку / М.П. Вітковський // Економіка АПК. – 1999. – №1. – С. 132-135.
3. Лузан Ю.Я. Державне регулювання міжгалузевих економічних відносин / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 1999. – № 12. – С. 3-5.

4. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 638 с.

5. Трегобчук В.М. Причини та наслідки подолання економіко-екологічної кризи в агропромисловому виробництві / В.М. Трегобчук // Соціально-економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні – К. : ІАЕ УААН, 2000. – С. 67-72.

6. Трегобчук В.М. Продовольча безпека в контексті національної безпеки держави / В.М. Трегобчук. – К. : Інститут економіки НАН України, 1999. – 56 с.

7. Черевко Г.В. Державне регулювання економіки в АПК : навч. посібник / Г.В. Черевко. – К. : Знання, 2006. – 339 с.

2. Vitkovskiy M.P. Posylenia roli derzhavy pry perekhodi do rynku / M.P. Vitkovskiy // Ekonomika APK. – 1999. – #1. – S. 132-135.

3. Luzan Yu.Ya. Derzhavne rehulivannia mizhaluzevykh ekonomichnykh vidnosyn / Yu.Ya. Luzan // Ekonomika APK. – 1999. – # 12. – S. 3-5.

4. Nova ekonomichna paradyhma formuvannia stratehii natsionalnoi prodovolchoi bezpeky Ukrainy u KhKhI stolitti. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 638 с.

5. Trehobchuk V.M. Prychyny ta napriamy podolannia ekonomiko-ekolohichnoi kryzy v ahropromyslovomu vyrobnytstvi / V.M. Trehobchuk // Sotsialno-ekonomichna model postreformovanoho rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva v Ukraini – К. : ІАЕ УААН, 2000. – С. 67-72.

6. Trehobchuk V.M. Prodovolcha bezpeka v konteksti natsionalnoi bezpeky derzhavy / V.M. Trehobchuk. – К. : Instytut ekonomiky NAN Ukrainy, 1999. – 56 s.

7. Cherevko H.V. Derzhavne rehulivannia ekonomiky v APK : navch. posibnyk / H.V. Cherevko. – К. : Znannia, 2006. – 339 s.

REFERENCES:

1. Andriichuk V.H. Ekonomika ahrarykh pidpriemstv : pidruchnyk. – 2-he vyd., dop. i pererob. / V.H. Andriichuk. – К. : KNEU, 2002. – 624 s.

Smolinskyi V.B.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Information Technologies
Lviv National Agrarian University

INNOVATIVE APPROACHES TO THE AGRARIAN MARKETS FUNCTIONING IN UKRAINE

The article deals with agrarian markets, which have their own specific features associated with the properties of agricultural raw materials. The presence of the best forms of agricultural raw materials sales, profitable and sellers and buyers play a significant role in the functioning of these markets.

In order to increase exports of agricultural products and access to international markets requires government regulation is an important element of agrarian markets development. Government regulations is understanding in the article as a system of economic, financial, legal and regulatory, organizational and social measures taken by the state to ensure the effective and sustainable development of agricultural production and ensuring full public quality food at reasonable market prices.

The main objectives for improving the functioning of agricultural markets, rational distribution and development of agricultural production and the comprehensive development of the agrarian sector are shown.

In the article proved that state should take care of the appropriate level of income of agricultural producers in order to support the agrarian sector in some level of business activity.

Formation of a civilized market relations in the agrarian sector requires establishing market infrastructure. Its main purpose should be to create a full-fledged modern competitive environment and ensure market equilibrium. In this regard, the market economy, market infrastructure, which should provide marketing agricultural products are closely related to its situation. To ensure continuous operation of the agrarian sector should improve market infrastructure towards the functioning of wholesale structures as agrarian houses and subjects of credit cooperatives.

The importance of enhancing production and marketing activities of producers has information activities that cannot be imagined without advertising as an effective communication with the consumer.

In the article are grounded the factors of the development of new technologies of production of agrarian products which should provide: expanding the range of products through the use of modern biotechnology advances and improvements of existing techniques and methods of quality control in accordance with international standards.